

Vlaamse Overheid
Departement Leefmilieu, Natuur en Energie
Graaf de Ferrarisgebouw
Koning Albert II-laan 20, bus 8, 1000 BRUSSEL
Tel (02)553 80 79 – Fax (02)553 80 75

Ontheffing tot het opstellen van een MER.

Ontheffingsbeslissing

Project:

Geplande werken in functie van habitatherstel in het Landschap De Liereman

Oud-Turnhout en Arendonk

Initiatiefnemer:

**Natuurpunt
Coxiestraat 11
2800 Mechelen**

22 februari 2010

OHPR0305

Projectbeschrijving en mer-procedure

De ontheffingsaanvraag werd opgesteld in het kader van het LIFE-project opgestart in 2004 door Natuurpunt Beheer in het Landschap De Liereman. Het draagt de naam “Habitatherstel in het Landschap De Liereman” (gebiedscode BE2100024) en heeft als doel de Europees belangrijke habitats van het Landschap De Liereman te herstellen. Het projectgebied ligt in de gemeenten Oud-Turnhout en Arendonk. en maakt integraal deel uit van het erkend visiegebied van het natuurreservaat Landschap De Liereman. Het heeft de volgende ruimtelijke beschermingen: (1) Habitatrichtlijngebied “*Vennen, heiden, en moerassen rond Turnhout*” (gebiedscode BE2100024), (2) Vogelrichtlijngebied “*Arendonk, Merksplas, Oud-Turnhout, Ravels en Turnhout*” (gebiedscode BE21021538), (3) *Beschermd landschap Liereman* (fase 1, fase 2 en fase 3) en (4) GEN in kader van VEN-afbakening (GEN = Grote Eenheid Natuur).

Uit de ecohydrologische studie Herbos en Vanderhaeghe (2005) – die opgemaakt is in het kader van het LIFE-project – is gebleken dat een aantal waterlopen een grote bedreiging vormen voor de kwetsbare habitats. Deze bedreigingen worden gevormd door grondwateronttrekking en nutriëntenaanvoer. In de ecohydrologische studie worden scenario’s voorgesteld om de knelpunten met de Lieremanloop in het deelgebied de Liereman op te lossen. Om het knelpunt in het zuiden van het deelgebied de Liereman op te lossen verkiest Natuurpunt de ‘bypass’ van scenario 2¹. De ‘bypass’ kan nog niet aangelegd worden omdat de gronden waar de ‘bypass’ wordt aangelegd nog niet in eigendom of huur zijn van Natuurpunt. Omdat de situatie in de depressie van de Liereman zo precair is, worden als voorafname aan de aanleg van de ‘bypass’ enkele milderende maatregelen genomen. Daarom is er in het LIFE-project gepland om een waterloop te verleggen, een waterloop te verbreden en een komberging aan te leggen. Een cruciale voorwaarde voor habitatbehoud en –herstel is namelijk een verbetering van de abiotiek. Het projectgebied bestaat uit drie deelgebieden: *Rode Goor, Braekeleer en Hoge Mierdse Heide*.

Het *Rode Goor* is een depressie en kwelgebied dat kwelwater ontvangt met een heel lange verblijftijd (meer dan 100 jaar) wat heel waardevol is voor de doelhabitats vanwege de opgeloste mineralen en de buffering tegen verzuring. Doorheen de jaren is het gebied gedraineerd met aanleg van twee waterlopen (Horsbeekloop en Grote Calie). Dit zorgt voor een toevoer van nutriënten afkomstig van het landbouwgebied ten oosten en bij hevige regenval voor piekdebieten die stroomafwaarts ernstige problemen veroorzaken in de woonwijk Lint. Om deze problemen aan te pakken is er gepland om de Horsbeekloop deels te verleggen, en dit van het laagste en kwetsbaarste deel van het gebied naar de zuidrand. De gracht wordt aangelegd in de bedding van de bestaande gracht waardoor het grondverzet kan beperkt worden. Door deze maatregel wordt het grondwater in de centrale depressie niet meer afgevangen en het gebied niet meer aangerijkt door de nutriënten tijdens piekdebieten. Omdat de kweldruk in de depressie heel groot is, zal het nutriëntrijke water in de herlegde loop niet doorsijpelen naar de depressie. Verder wordt met de aarde die vrijkomt een oeverwal aangelegd, zodat de waterloop niet kan overstromen. De huidige waterloop wordt afgedamd ter hoogte van de aftakking van de herlegde loop. Om het waterpeil van de huidige waterloop te controleren wordt een regelbare stuw geplaatst op het punt dat de waterloop het gebied verlaat. De stuw maakt het mogelijk om het waterpeil te regelen indien nodig.

¹ Zie: deelrapport 2, Ecohydrologisch onderzoek Liereman en omgeving, Herbos en Vanderhaeghe (Haskoning,, 2005), p. 8

Het deelgebied de *Braekeleer* bestaat uit een rug in het noorden die natuurlijk afwatert naar het zuidwesten. In het verleden was de depressie van de Braekeleer venig, maar het veen is ontgonnen en ingeklonken. Er zijn waterlopen aangelegd om de ontwatering van het gebied te versnellen waaronder de Braekeleersloop en een naamloze waterloop, die uitmonden in de Lieremansloop. Bij hevige regenval wordt het water door het grachtennet versneld afgevoerd. De Lieremansloop is niet gedimensioneerd voor deze piekdebieten en ter hoogte van de depressie van de Liereman treedt de waterloop uit zijn oevers. Zowel de overstromingen als de waterkwaliteit van de Lieremansloop zorgen hierdoor voor problemen, gezien het nutriëntenrijk water tijdens overstromingen de habitats verstoort. De ecohydrologische studie van Herbos en Vanderaeghe biedt een oplossing (scenario 2), maar deze kan niet gerealiseerd worden op de korte termijn. Gezien de precaire situatie in de depressie van het deelgebied de Liereman wordt er als voorafname aan de natuurinrichting gepland om de bedding van de Braekeleersloop te verbreden om stroomopwaarts van het deelgebied de Liereman meer water te bufferen (piekafvoer af te vlakken van de Lieremansloop). Tevens wordt een toevoergracht aangelegd die de naamloze waterloop verbindt met de depressie in de Braekeleer. Zo kan basenrijk kanaalwater afkomstig van het kanaal Dessel-Schoten de depressie van de Braekeleer bevoeien en de verzuring tegengaan.

In het deelgebied *Hoge Mierdse Heide* wordt een komberging aangelegd. Dit is ook een voorafname aan de uiteindelijke natuurinrichting (scenario 2, voorgesteld in de ecohydrologische studie Herbos en Vanderhaeghe). De komberging wordt aangelegd op het toekomstig tracé van de nieuwe waterloop (scenario 2). De oppervlakte is 1 ha en deze wordt aangelegd langs een bestaande gracht. Momenteel voert deze gracht af naar de Lieremansloop en in de toekomst zal hij fungeren als bypass om het overtollige water af te voeren bij piekdebieten om overstromingen te vermijden. De gracht tussen de Lieremansloop en de komberging zal aangepast worden zodat het water van of naar de komberging stroomt in functie van het drempelpeil. De ecohydrologische studie Herbos en Vanderhaeghe heeft namelijk aangetoond dat de Lieremansloop overstroomt in het moeras als het peil hoger is dan 0,7 m. Op deze manier wordt er tevens een eerste aanzet gegeven voor de nieuwe waterloop die gepland is in de oorspronkelijke natuurinrichting.

Het ontheffingdossier is opgesteld in toepassing van artikel 4.3.3 §3 2° van het Decreet van 18 december 2002 tot aanvulling van het Decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid met een titel betreffende de milieueffect- en veiligheidsrapportage (*BS 13/02/2003*) en het Besluit van de Vlaamse Regering van 10 december 2004 houdende vaststelling van de categorieën van projecten onderworpen aan milieueffectrapportage (*BS 17/02/2005*). Het project is onderworpen aan de mer-plicht en valt onder de categorie 1 Landbouw, bosbouw en aquacultuur in bijlage II van het Besluit m. n. “*Waterbeheersingsprojecten op onbevaarbare waterlopen, zoals de aanleg van overstromingsgebieden, wachtbekkens of van nieuwe waterlopen, die gelegen zijn in of een aanzienlijke invloed kunnen hebben op een bijzonder beschermd gebied, met uitzondering van instandhoudings-, herstel- of onderhoudswerken*” (categorie 1c). Het verleggen van een waterloop (Horsbeekloop), het verbreden van een waterloop (Braekeleersloop) en de geplande komberging liggen in een bijzonder beschermd gebied. Bijgevolg kan de initiatiefnemer een verzoek tot ontheffing indienen.

Deze ontheffingsaanvraag is door de dienst Mer van de Afdeling Milieu-, Natuur- en Energiebeleid ontvangen op 11 december 2009².

Op vraag van de Dienst Mer werd, gezien de aard en de ligging van het project, advies verleend door de Vlaamse Milieumaatschappij, Afdeling Operationeel Waterbeheer (14 januari 2010), het Departement RWO, Agentschap Ruimte en Erfgoed Antwerpen (15 januari 2010), de gemeente Oud-Turnhout (20 januari 2010) en het Agentschap voor Natuur en Bos Antwerpen (26 januari 2010). Deze adviezen werden verwerkt in dit verslag en hiermee wordt rekening gehouden in de ontheffingsbeslissing.

Beschrijving ontheffingsaanvraag

De nota welke deel uitmaakt van het verzoek voor ontheffing van het opstellen van een MER werd opgesteld door de initiatiefnemer zonder de medewerking van een erkend merdeskundige.

De ontheffingsaanvraag is naar presentatie een verzorgd document geworden waarin de nodige cartografische informatie aanwezig is. De ruimtelijke en planologische situering van het project en de projectbeschrijving zijn voldoende duidelijk besproken. Ook de juridische en beleidsmatige randvoorwaarden zijn aangekaart. De link tussen de ecohydrologische studie (Herbos en Vanderhaeghe, 2005) en de opzet van het project is deze keer wel duidelijk toegelicht. Deze studie vormt immers de basis van de ontheffingsaanvraag en er wordt veelvuldig naar verwezen. Zoals gevraagd bij de eerste beslissing, is de ecohydrologische studie bij het dossier gevoegd als bijlage (CD-ROM).

Alle relevante disciplines ‘water’, ‘bodem’, ‘fauna/flora’, ‘monumenten, landschappen en archeologie’ en als laatste ‘mens’ worden behandeld voor de drie deelgebieden. Het ontheffingsverzoek geeft voor deze disciplines een bespreking van de referentietoestand en een beschrijving en beoordeling van de effecten. Het ontheffingsverzoek geeft daarna de een bespreking van de voornamelijk positieve effecten en geeft ook de mogelijke negatieve effecten weer met milderende maatregelen.

De **Vlaamse Milieumaatschappij, Afdeling Operationeel Waterbeheer** stelt dat de percelen die deel uitmaken van de ontheffing volgens de watertoetskaarten voor een deel mogelijk tot effectief overstromingsgevoelig, grotendeels infiltratiegevoelig en matig tot zeer gevoelig voor grondwaterstroming zijn. Mogelijke schadelijke effecten op het watersysteem zouden kunnen ontstaan als gevolg van veranderingen in afvoer van oppervlaktewater, structuurverandering van waterlopen, infiltratie van hemelwater, kwaliteitsverlies van oppervlaktewater en grondwater en de wijziging in grondwaterstroming. De ontheffing wordt opgemaakt voor het aanleggen van een komberging, een waterloop te verbreden en een waterloop te verleggen. Dit kadert in een LIFE-project waarbij habitats hersteld worden. Deze worden bedreigd door grondwateronttrekking en nutriëntenaanvoer van deze waterlopen. De bedreiging voor de habitats van deze waterlopen is uitgewerkt in de bijgevoegde ecohydrologische studie. De waterloop wordt verlegd om te voorkomen dat het grondwater in de centrale depressie niet meer afgevangen wordt en het gebied niet meer aangerijkt wordt

² Deze ontheffingsaanvraag werd voorafgegaan door een eerste aanvraag op 15 juni 2009. De ontheffing werd op 8 september 2009 niet verleend. In de beslissing werd er evenwel geen uitspraak gedaan over de project-MERplicht van het voorliggende project. Er werd wel gevraagd het dossier te vervolledigen en het erna opnieuw in te dienen.

door nutriënten bij piekdebieten. Verder worden maatregelen uitgevoerd om de afvoer van hemelwater te vertragen en de oorspronkelijke hydrologie te herstellen. Er worden als gevolg van het project dan ook geen negatieve effecten op het grondwatersysteem verwacht. De ontheffing wordt bijgevolg **gunstig** geadviseerd.

Het **Departement RWO, Agentschap Ruimte en Erfgoed Antwerpen** adviseert **gunstig** gezien de werken kaderen binnen de visie die voor het erkend natuureservaat werd opgemaakt en deze visie geheel overeenkomt met de beheersdoelstellingen van het beschermde landschap.

De **gemeente Oud-Turnhout** heeft als besluit een **gunstig** advies want is van oordeel dat het uitvoeren van de werken gelet op de beoogde doelstelling geen betekenisvolle aantasting van de omgeving veroorzaakt. De geplande werken zullen een significant positieve impact hebben op de habitats en soorten waarvoor het gebied aangewezen is als speciale beschermingszone in het kader van de Europese Habitats- en Vogelrichtlijn. Er zal geen betekenisvolle aantasting optreden van de natuurlijke kenmerken van de speciale beschermingszone.

Het **Agentschap voor Natuur en Bos Antwerpen** adviseert voorgelegde vernieuwde nota **gunstig** met de bemerking dat er op vlak van milderende maatregelen dient gestreefd te worden naar uitvoering van de werken buiten broedseizoen, gezien de nabijheid van broedgevallen van ondermeer Grutto, Watersnip, Veldleeuwerik, Rietgors en Geelgors rond een aantal deelzones.

Wat betreft Natuurinrichting wordt een haalbaarheidsonderzoek gepland.

Besluit

Gezien het bovenstaande kan geconcludeerd worden dat deze ontheffingsaanvraag voldoende informatie bevat om het aspect milieu een volwaardige plaats te geven bij de besluitvorming.

Bijgevolg **wordt een ontheffing van de verplichting tot het opstellen van een MER toegekend** voor het project van Natuurpunt en de geplande werken in functie van habitatherstel in het Landschap De Liereman in Oud-Turnhout en Arendonk.

Deze ontheffing wordt verleend voor een termijn van vier jaar.

Dit verslag dient samen met de ontheffingsaanvraag deel uit te maken van de vergunningsaanvraag.

22 februari 2010,

Paul Van Snick
Algemeen directeur
Afdelingshoofd AMNEB